

OVER DE ONSTAANSGESCHIEDENIS VAN GERAARDSBERGEN: EEN ANDERE KIJK....

door Robert VAN DEN BOSSCHE

Over de ontstaansgeschiedenis van Geraardsbergen bestaat geen zekerheid. Zal er ooit zekerheid over bestaan? De hypothesen zijn niet steeds eensluidend.

In 1190 bevestigde Filips van den Elzas de keure van de stad Geraardsbergen uit 1068. Wil dit nu zeggen dat Geraardsbergen in 1068 ontstaan is, of betekent dit gewoon dat op dat moment een stadskeure werd verleend aan Geraardsbergen? Is dit geen rethorische vraag, geachte lezer? Het spreekt inderdaad vanzelf dat Geraardsbergen niet als bij toverslag uit het niet is verschenen bij of door het verlenen van een keure. Geraardsbergen is dus ouder dan men vermoedt.

In zijn onlangs verschenen toponymisch naslagwerk zegt dr. L. van Durme dat de naam Geraardsbergen niet door Graaf Boudewijn VI werd gegeven (1). En zowel Van Durme, als M. Francq (2) voor hem, gewagen van de attestatie "de Geroaldi monte" uit de periode 1034-1058, dus voor er van een stadskeure sprake was. Francq citeert ook Fr. Van Coetsem (3) die eveneens het probleem te berde bracht en wel onder volgende bewoordingen: "*Geraardsbergen zou volgens een traditie, die door J. van Waesberghe wordt vermeld, gesticht zijn in 1068, wat weliswaar maar een benaderende datering kan zijn; de stad zou toen (1068?) ook haar naam hebben gekregen. Indien de datering van Geroaldi monte juist is, dan was de naam Geraldessa (enz) al voor de stichting van het oppidum in gebruik, ofwel is dit eerder gesticht maar dan kan het niet geweest zijn door "Balduinus, tam Flandriae comes" (4) die moeilijk iemand anders kan zijn dan Boudewijn VI (of van bergen) die geregeerd heeft van 1067 tot 1070. Er is dus hier een probleem*". Volgens dr. M. Gysseling (5) die ook de attestatie van 1034-1058 opgeeft, komt de plaatsnaam Geraardsbergen van Gairawaldas berga, dit is de berg van Gairawald (gaiza = speer + walda = heerser). Er is echter meer. Volgens de meest recente opvatting van Gysseling kan de persoonsnaam in het toponiem Geraardsbergen onmogelijk Geraard zijn, doch blijkens de oudste vorm *Geerwald*, en nog ouder *Gairawald*; wie deze Ge(e)rwald was en wanneer hij leefde is echter niet gekend (6).

Even recapituleren. In de stadskeure spreekt men dus van **Gerald**, vervolgens maar vroeger gewaagt men van **Geerwald**, en nog vroeger van **Gairawald**; met deze laatste zitten wij misschien omstreeks de 5e eeuw. Dit is een hypothese natuurlijk. En van de plaatsnaam Geraardsbergen kan worden afgeleid dat Gerald, vervormd tot Geeraard, op de berg verbleef of op de flank van de Oudenberg woonde.

(1) L. VAN DURME, Galloromaniae Neerlandicae submersae fragmenta, Gent, 1996, p.193

(2) M. FRANCO, Toponomie van Geraardsbergen tot 1600, Licentiaatsverhandeling RU Gent, 1978-79, p. XI, XIV-XV.

(3) M. FRANCO, O.c., p.XIV: Fr. VAN COETSEM, Determinanten in de Geschiedenis van Geraardsbergen, in Het Land van Aalst, jg.XI, 1959, 256.

(4) Latijn wat staat voor: "Boudewijn, die zowel graaf van Vlaanderen als graaf van Henegouwen was".

(5) M. GYSSELING, Toponymisch woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duisland (voor 1226), 1960, dl.1, p.397-398.

(6) Cfr. brief dd.20 december 1994 van dr. Gysseling aan ondergetekende.

MEROVINGISCHE BEGRAAFPLAATSEN

Dat er Frankische nederzettingen waren in het Geraardsbergse is onomstootbaar bewezen door de Merovingische begraafplaatsen die omstreeks 1880 en 1905 in Overboelare werden gevonden op de plaats waar nu de Acaciastraat ligt en op de Hunnegemkouter op de plaats "Slachtveldeken" genaamd (7). Welnu, schier alle Frankische begraafplaatsen horen thuis in de 6e en 7e eeuw (8). Naast bijna verteerde mensenbeenderen vond men er aardewerk (potten), halssnoeren uit ruw amber of barnsteen en glasachtige parels, werpspiesen, Frankische bijlen, een spoor, een gaffel vermoedelijk van Romeinse oorsprong, een grote ring, bronzen spelden, gouden juwelen belegd met edelstenen, enz.

De gevonden juwelen werden in 1954 tentoongesteld in het Museum van het Eeuwfeestpaleis (9) wat erop wijst dat het waardevolle stukken zijn welke hebben toebehoord aan de toenmalige aristocratie.

De gevonden wapens van hun kant zijn veelzeggend; wij weten immers dat alleen vrije mannen, de zogeheten "*ingenui*" het recht hadden wapens te bezitten, vermits sinds de dood van Clovis (511) alle vrije lieden uit het Merovingische Rijk tot krijgsdienst waren verplicht (10). Terloops het Geraardsbergse lijkt zogoed als niet te zijn beïnvloed door Keltische elementen; de invloed der Kelten eindigde aan de Somme, wat blijkt uit de taaltoestanden. Een en ander wordt blijkbaar door mekaar gehaspeld omdat "archeologen vondsten uit die tijd Keltisch hebben genoemd, maar materiële voorwerpen, taal en godsdienst zijn dingen die vaak niet samenvallen", aldus dr. Gysseling (11).

De begraafplaatsen waarvan sprake werden weliswaar niet in Geraardsbergen, maar wel in Overboelare aangetroffen.

HET ONTSTAAN VAN GERAARDSBERGEN ANDERS BEKEKEN.

Wat nu volgt is louter een hypothetisch scenario van ondergetekende.

Gerald, waarschijnlijk een afstammeling van die Frankische heren verkocht omstreeks 1068 zijn allodium aan graaf Boudewijn VI. Het is inderdaad aanneembaar dat de heren Boelare het land overnamen van de nakomelingen van krijgsheer Gairawald. Misschien waren ze verarmd, zoniet zouden ze hun goed niet hebben verkocht.

Met de bevestiging van de keure van Geraardsbergen in 1190 wou Filips van den Elzas graaf Boudewijn VI als stichter van de "stad" in de bloemetjes zetten; tevens was het een herinnering aan de toegekende vrijheden en een gelegenheid om de belastingen te verhogen. Het is bovendien twijfelachtig dat de graaf een versterkte stad wou bouwen, want Boudewijn VI was, luidens de geschiedschrijvers, zeer geliefd in Henegouwen, tenzij hij een oppidum nodig achtte als bescherming tegen de Brabantse buur. Maar de talrijke familiebanden zorgden voor goede relaties met de Graaf van Leuven (later Brabant) en Neder-Lotharingen. het is in deze context dat "oppidum" staat voor "stad". Op

(7) V. JACQUES, Le cimetiere franc d'Overboelaere, in B.S.A.B., XII, 1903-1904, p.LIX-LX. - A. DE LOE, Rapport général sur les recherches et fouilles exécutées par la Société pendant l'exercice 1903, in de "Annales de la société archéologique belge, p.144-146: "Enquête au sujet de la découverte d'un cimetière franc à Overboulaere".

(8) H. ROOSENS, inleiding tot een Methodisch onderzoek der Merovingische begraafplaatsen, in Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, Gent,1948, p.71.

(9) Cfr. catalogus, p.65, nrs. 79 en 80.

(10) Zie in dit verband ook H. ROOSENS, o.c., p.77-79, 86-87.

(11) L. VAN DURME, o.c., dl.2, kaarten 10 en 11. - M. GYSSELING, brief dd.13 maart 1995 aan ondergetekende. Dit gegeven (evenals de vermeende aanwezigheid van druïden, wat een typisch Keltisch element is) verklaart mijn bezwaar tegen de voorstelling van zaken in de Krakelingenstoet.

de Rijksdag gehouden te Keulen in 1056 werd het huwelijk van Richildis met Boudewijn VI bekrachtigd, en Boudewijn ontving de belening van het aangehecht gewest, de Brabantgouw tot de Dender (12). In de keure is geen enkele aanwijzing te bespeuren dat het oppidum Geraardsbergen zou zijn gesticht uit militaire overwegingen. De aanleiding tot de aankoop van het allodium (de bovenstad) moet eerder worden gezocht in het verlangen van de graaf om een religieuze stichting te realiseren, met name het overbrengen van de abdij van Dikkelvenne. Hij stichtte de abdij in 1068 maar door zijn dood in 1070 en de daaropvolgende oorlog waren de gebouwen pas in 1079 beschikbaar. Maar het allodium bleek te klein en daarom verwierf hij gronden van de heer van Boelare. Het ligt voor de hand dat Boudewijn VI vrijheden toestond teneinde nieuwe inwoners aan te trekken. In 1079 kondigden de monniken van Dikkelvenne hun komst aan en dan werden ze geheel of gedeeltelijk overgeheveld, en in 1081 verkregen zij de altaarrechten van de kerk van Hunnegem, van de kapel op de markt (later de hoofdkerk St. Bartholomeus) en de kapel op Nederboelare. De oudstgekende parochiekerk was Sint-Lucas. vermoedelijk wou Gerald (Geraard), de eigenaar van het allodium, zijn eigen kerk hebben op zijn domein. In 1096 werd de Romaanse kerk door Manes, de bisschop van Kamerijk, ingewijd. Ten einde aan de abdij de nodige uitstraling te geven werd de omstreeks 1068 gestichte stad pas in 1096 echt opgestart. het lag overigens helemaal in de lijn van de familie van Boudewijn VI abdijen en kerken te stichten. Met Sanderus kunnen wij dus stellen dat Boudewijn VI zowel de abdij als de stad gesticht heeft in 1068, en dit hoeft niet tegenstrijdig te zijn met de stelling dat Geraardsbergen eigenlijk al lang voordien bestond...

BESLUIT

De oudst gekende attestatie van Geraardsbergen dateert van 1034-1058. De stichting van de "stad" door het verlenen van de stadskeure volgde een par decennia nadien. Over de vroegste geschiedenis van Geraardsbergen zijn vooralsnog geen bronnen beschikbaar, maar voortgaand onder meer op de toponymische verwijzingen van Gysseling is er naar mijn gevoel evenwel een ernstige kans dat Geraardsbergen ontstond tijdens de Frankische periode vermits nagenoeg alle toponiemen Germaans zijn. Meer opgravingen van begraafplaatsen zouden waarschijnlijk meer klaarheid kunnen brengen over deze ontstaansgeschiedenis.

Robert VAN DEN BOSSCHE.

12. V. FRIS, geschiedenis van Geraardsbergen, p. 26.

SNUFFELVONDST

BRANDSTAPEL

Op 17 maart 1573 om 14 uur stierf op de brandstapel, die opgesteld stond op de Gentse Vrijdagmarkt, de genaamde **Hans van Audenaerde**, zoon van Joris Audenaerde. Deze achttienjarige hoedemaker was omstreeks 1555 te Geraardsbergen geboren maar woonde al twee jaar in Gent.

Hans werd terechtgesteld samen met een zeker Grietje van Sluys, althans luidens het '*Bouc van den Crime*'. Grietje was een Doopsgezinde. Alhoewel niet herdoopt achtte Hans kinderdoop als volkomen nutteloos. Vermoedelijk moet hier de reden van zijn ongeluk worden gezocht.

De brandstapel was de straf waarmede vooral kettters en heksen werden getroffen; vuur werd door de volksmens immers beschouwd als verdelger van den duivel. (J. DRISCART-AUDENAERDE, De stam Audenaerde, in Ghendtsche Tydingen, het tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring Gent, jg. 26, 1997, nr 2, p 90-91).